

TOPONÍMIA EN DISSEMINAT A LA PERIFÈRIA DE PALMA: SA INDIOTERIA, SEGLE XVIII

Antoni Ginard Bujosa

XX Jornada d'Antroponímia i Toponímia. La Real, 2007

INTRODUCCIÓ

En diferents ocasions s'ha tractat sobre la toponímia de la barriada de sa Indioteria, a la perifèria de Palma. El fet de ser una zona que té els orígens en una estructura de poblament dispers i disseminat planteja diverses qüestions. La primera és identificar correctament els topònims i esbrinar la procedència i l'evolució dels noms sobretot els referits a petites propietats. La segona és situar els topònims, ja que una primera denominació de conjunt referida al nom de sa Indioteria no s'ha documentat fins als anys 1836 i 1841 (GINARD, 2004). A més a més, la divisió històrica en parròquies, districtes o seccions tampoc no coincideix completament amb l'espai que la percepció popular i la tradició han assignat a l'àmbit territorial de sa Indioteria.

En aquestes circumstàncies, encaixar amb precisió i agrupar els topònims històrics a vegades no és gens fàcil i la tasca es fa lenta i complexa, a causa de les característiques de la mateixa documentació, els canvis de propietaris, la formació, la possible desaparició o el desplaçament dels topònims; també s'ha de tenir en compte l'existència de noms iguals que poden generar confusió, perquè no corresponen a la mateixa propietat i poden estar situats a llocs propers com Son Sardina, el Secar o, fins i tot, dins el terme de Marratxí.

En aquest cas la toponímia és una eina complementària que contribueix a un treball de reconstrucció dels orígens de l'estructura territorial que s'ha d'iniciar al segle XVIII. La recerca documental no està acabada, però és possible oferir una sèrie de referències toponímiques, que corresponen a noms de la barriada de sa Indioteria, i que, per tant, són una mostra d'una petita part de la toponímia en disseminat de la perifèria de Palma.

Durant el segle XVIII, la font bàsica són els capbreus, on figura el nom de la persona propietària, l'extensió, les confrontes¹ i dades sobre la procedència de la propietat. Els topònims hi són molt escassos, encara que n'hi ha algun de molt evident. En alguns casos la informació dels capbreus i d'altra documentació complementària s'ha contrastat amb la relació de propietats del terme de Palma de l'*Apeo* de 1818 (ARM D-1530); s'ha fet ús igualment de les dades de 1836 i de 1841. A través d'altres treballs és possible fer el seguiment

---

¹ Els textos del capbreus no només contenen qualche error, sinó que en considerables ocasions mantenen algunes confrontes que són prèvies i anteriors a les de la data de la capbreuació.

dels topònims entre els anys 1938 i 1957 (GINARD, 2005 i 2006) fins a l'actualitat, la qual cosa vol dir que s'han conegut com a topònims vius.

GRAN PROPIETAT I PETITA PROPIETAT

Un dels primers aspectes històrics és la coexistència de grans propietats i de petita propietat, considerant com a mínim relativa la percepció de la diferència entre petita i gran propietat. L'estructura tradicional de sa Indioteria té sentit essencialment a partir dels establiments en petites propietats. La fesomia general s'ha mantingut en termes més o menys identificables gairebé fins a temps recents. Tanmateix, l'onada del procés urbanitzador posa en perill d'extinció el dibuix originari, sense obviar que les terres de les propietats més grans avui en dia estan ocupades pel polígon de Son Castelló, que canviava radicalment el paisatge i la imatge cartogràfica des dels anys 1964-1967.

Una part dels assentaments en petita propietat té els orígens a la primera meitat del segle XVIII; altres són identificables durant la segona meitat del segle XVIII; la majoria apareixen ben definits durant la primera meitat del segle XIX. La recerca s'ha centrat en particular a l'espai situat entre el camí de Sóller i el camí Vell de Bunyola i entre el torrent Gros i el torrent de na Bàrbara. S'han deixat de banda les propietats més grosses (Son Orpina, Son Castelló, Son Hugo, Son Estaca, Son Daviu, etc.) i s'han considerat específicament les propietats que se situen a l'àrea actual del camí dels Reis, camí Roig, camí de na Cerdana i camí de Can Gaietà, fins al camí Vell de Bunyola i al torrent Gros i fins al límit de l'actual polígon de Son Castelló.

ELS ESTIMS DE 1685

Les propietats més grosses, normalment en mans dels magnats i de persones notables, estan documentades des de molt antic. A tall d'exemple, reproduïm alguns topònims dels Estims de 1685 (ARM D-1253). Dins el *Terme de la Ciutat*, en primer lloc: [...] *en la Parrochia de Sant Miquel en el terme de la dita Ciutat estimaren las propietats saguents entre los camins de Buñola y Inca [...]: Cabana de Son Fuster Son Nicolau ab son dret de aygua de 24 horas de 15 en 15 dias de la sequia de ne Çerdana del Sr Conde de Formiguera deu milia Lliuras* (f. 188v).

En segon lloc, [...] *en la Parroquia de Sant Jaume comensant al canto del cami de Buñola:*

- *Lo rafal Son Castello de Joan Castello sinch mil vuytcentas Lliuras* (f. 190v).
- *Pessa de terra y casas dita La Viñota de Mathia Castello quatrecentas Lliuras* (f. 190v).
- *Pessa de terra y casas de Miguel Palmer Caragol dos centas quaranta Lliures* (f. 190).

- *Pessa de terra de Melchion Frau doscentas sinquanta* (f. 190).
- *Lo Rafal dit Sant Llorens de M^o Antoni de Veri dos mil cent Lliures* (f. 191v).
- *Lo rafal Son Gelabert de Joan Rigo dos mil y vuyt centas Lliuras* (f. 191v).
- *Lo rafal dit Son Daviu de Miquel Borrás tres mil Lliuras* (f. 191v).
- *Lo rafal dit Son Orpina de la Sra Anna Lliteres Va mil y vuyt centas Lliuras* (f. 191v).
- *Son Pons dels Ullastres y la torreta de m^o Fran^{ch} Muntaner set mil Lliuras* (f. 191).
- *Son Palliser, Son Llompard y son poca palla de M^o Miguel d'an Serralta y Castell quatremil sinch centas Lliuras* (f. 191).

ELS ESTABLIMENTS EN PETITA PROPIETAT

En relació a les finques més petites, durant la primera meitat del segle XVIII s'han identificat una sèrie de propietats i s'han documentat establiments que són el resultat de la divisió de possessions grans, que s'han de considerar entre els precursors de l'origen de l'estructura territorial de sa Indioteria. Tots se situen en torn a l'eix de la síquia de na Cerdana, la qual cosa reforça la seva incidència com a element de localització; els propietaris documentats són pagesos o menestrals. La continuïtat de les referències documentals segueix a la segona meitat del segle XVIII.

Posteriorment, l'*Apeo* de 1818, al terme de Palma, dins la parròquia de Sant Jaume (ARM D-1530, f. 222v i següents), inclou una sèrie de propietats en disseminat de l'àrea de sa Indioteria (juntament amb altres de Son Sardina i del Secar). La relació és una altra font de referència per als registres de petita propietat que, amb una major probabilitat, han tengut una continuïtat. Les correspondències definitives entre els topònims i les propietats matrius s'hauran d'establir sobretot en base als noms dels propietaris, tot tenint en compte l'evolució de les persones titulars.

LES PRIMERES SEGREGACIONS (1679-1739)

A les acaballes del segle XVII s'havien constituït les primeres peces de terra identificables, totes procedents de segregacions de l'antic Son Fuster, que tindran una continuïtat posterior i que apareixen documentades els anys 1737 i 1739.

a) 27 de gener de 1737. Miquel Palmer, fill de Miquel, conrador, tres quarterades i un quartó (de sis quarterades i mitja), de pertinències del rafal anomenat Son Fuster, que confrontaven amb terres dels hereus de Gabriel Aguiló, *que foren de Joan Anseñat* [sic; en referència a les terres originàries de Sa Bomba], amb la síquia de na Cerdana, amb terra de les mateixes pertinències (que foren de Jordi Palmer, germà, que detén el doctor *Llorens Fiol y Flor*) i amb terres d'Onofre Porcell. Com a successor de Miquel Palmer, son pare, i

en virtut de divisió amb son germà en poder de Miquel Bibiloni notari. Miquel Palmer, pare, tenia les sis quarterades i mitja en virtut d'establiment a son favor firmat per Miquel Roca als *Genestar* el 4 de febrer de 1687 (ARM ERC 1116, f. 164v-165). Pel seguiment posterior, s'ha d'identificar amb les terres de **Can Caragol**, una de les propietats més antigues, que també podria tenir relació amb la *Pessa de terra y casas de Miguel Palmer Caragol*, documentades el 1685 (ARM D-1253, f. 190).

b) 8 de febrer de 1737. *Raphel Jaume, conredor*, fill d'Arnau Jaume i Ferriol, quatre quarterades de terra, de pertinències de major porció, que *olim* foren del rafal anomenat Son Fuster, que confrontaven *ab lo camí de la vila de Buñola, ab torrent, ab terras del rafal anomenat Son Orpina y ab terras de Pera Frau, que foren de Melchior Frau*. Com a hereu universal d'Arnau Jaume *quondam*, son pare, en testament en poder de Pere Antoni Colom notari, de 21 de juliol de 1722, que les posseïa en virtut d'establiment a son favor firmat per Miquel Roca, fill de Joan, el 13 de novembre de 1679 (ARM ERC 1116, f. 165v). La peça de terra ha de ser **s'Hostalet** (documentat posteriorment).

c) 16 de febrer de 1737. *Anna Parelló*, viuda en primeres núpcies d'Antoni Frau, fill de Pere Antoni, i muller d'Antoni Alemany, en nom de la seva filla Maciana Frau, menor d'edat. La filla tenia set quarterades de terra, de pertinències del rafal dit Son Fuster, que confrontaven amb la síquia de na Cerdana, amb el camí dit de Bunyola, amb terra de Rafel Jaume i amb terres del rafal anomenat Son Orpina. Com a hereva universal d'Antoni Frau *quondam*, son pare, donatari de Pere Antoni Frau, conforme donació *causa mortis* en poder de Francesc Crespi notari, de 17 de gener de 1729, efectiva per la seva mort el 18 de gener de 1729; Pere Antoni Frau les posseïa en virtut de venda a son favor firmada per Melchior Frau, fill de Miquel, el 28 de març de 1693 (ARM ERC 1116, f. 165).

d) El 6 de juliol de 1739, Rafel Porcell (mort el 7 de març de 1755) havia capbrevat unes peces de terra, procedents del rafal Son Fuster, que confrontaven amb Son Orpina i amb Son Castelló, situades prop del camí de Son Castelló (també documentades posteriorment). Les referències remetien a una adquisició de tres quarterades d'Onofre Porcell, *mayor*, en virtut d'establiment al seu favor fet per Miquel Roca als *Genestar*, el 19 de febrer de 1688 (ARM ERC 1122, f.128-129; i 1123, f. 8-10).

e) En aquells moments, també segons referències posteriors, **Son Orpina**² s'estenia fins al torrent Gros i fins a les terres de Rafel Jaume (de s'Hostalet, que confrontaven amb el camí vell de Bunyola). Per altra part, tot fa pensar en l'existència d'un límit entre Son Orpina i les terres de l'antic Son Fuster que s'hauria de situar, no al camí de Bunyola com podria semblar, sinó molt proper al camí Roig (del qual també se n'ha de considerar, després de la síquia de na Cerdana, la continuació de l'actual tram del camí dels Reis fins al camí de Bunyola).

---

² El nom de la possessió s'ha documentat també Son Orpina, Son Espina i Son Arpina. Aquesta darrera grafia l'hem usat en repetides ocasions.

LES TERRES DE SA BOMBA

Durant el segle XVIII la propietat de les terres de Sa Bomba (sense que aquest nom hi consti) estava en mans de persones significades. Primer, de la família de Gabriel Aguiló, dedicat a negocis d'importació i exportació. Gabriel Aguiló era fill de Pere Joan Aguiló, botiguer de teixits, i d'Isabel Cortès, xuetes reconciliats el 1679. Segons la talla general de 1721, Gabriel Aguiló posseïa, amb diferència, el major patrimoni (unes 31.725 lliures de patrimoni net) de la comunitat xueta. A partir del 1696, Gabriel Aguiló invertia unes 34.000 lliures en la compra d'un bon grapat de propietats rústiques. Una de les adquisicions era «*un huerto grande en el camino de Bunyola*», per unes 900 lliures (SANTAMARÍA, 1997: 255-256). La referència a «un hort gran al camí de Bunyola» ha de tenir relació amb les terres de Sa Bomba.

En efecte, el 3 de juny de 1718, Gabriel Aguiló Cortès, negociant, fill de Pere Joan, botiguer, capbrevava un rafal de setze quarterades i mitja de terra, *y casas en aquella construidas, antigament de pertinencias del Rafal Son Fuster*, que confrontava amb el camí Reial de la vila de Bunyola, amb el rafal Son Castelló, amb terres dels hereus d'Onofre Porcell, amb terres dels hereus de *Miquel Palmer als Caragol* i amb la síquia de na Cerdana. En virtut de venda al seu favor firmada per Miquel Oliver, ferrer i manescal, i Anna Ferrer, cònjuges, el 22 de febrer de 1711 (ARM ERC 1130, f. 48).

El seu fill i successor, Agustí Antoni Aguiló, fill de Gabriel, negociant, el 18 de juliol de 1739, tornava a capbrevar el mateix rafal, amb les mateixes confrontes (el topònim no hi consta). Ho feia com a hereu universal de Gabriel, son pare, en testament en poder de Miquel Llabrés notari, de 10 de desembre de 1733, vàlid per la seva mort el 2 d'agost de 1735 (ARM ERC 1116, f. 119v, i LL-461, f. 114-117).

Agustí Antoni Aguiló havia incrementat la propietat, perquè el 18 de juliol de 1739 també capbrevava una quarterada i mitja, *ab casas en ella construidas* (de dues quarterades), *en el camí dit d'en Fuster*, que confrontava per tres parts amb el rafal abans capbrevat i amb terres del rafal Son Castelló. En virtut de venda al seu favor firmada per Antoni Font, conrador, i Joana Massot, cònjuges, el 15 de març de 1736 (ARM ERC 1116, f. 119v).

Més endavant, el 9 de setembre de 1763, Tomàs Aguiló, procurador, i Elionor Aguiló, sa cunyada, viuda d'Onofre Aguiló i Cortès, com a filla i successora d'Agustí Antoni Aguiló *quondam*, que havia mort el 10 d'octubre de 1750, capbrevava les dues peces de terra (amb els mateixos enunciats) (ARM ERC 1122, f. 53v-54v).

Elionor Aguiló, filla d'Agustí Antoni i de Catalina Aguiló, que fou batejada a la Seu el 31 de juliol de 1734, es casà en primeres núpcies a Sant Nicolau el 14 de febrer de 1751 amb Onofre Aguiló, amb qui tenia dos fills (Antoni Agustí, batejat el 4 d'abril de 1754, i Marià, batejat el 20 d'octubre de 1761). El seu marit moria el 14 de febrer de 1762. Elionor Aguiló era una dona molt rica, que fou anomenada satíricament «la princesa dels xuetes» (RIERA, 1973: 97, i 1991: 209; PORQUERES-RIERA, 2004: 85-89).

UN ESTABLIMENT DE 1744

Un establiment d'agost de 1744 és molt significatiu en la mesura que és una de les bases per a la posterior evolució de les segregacions en petita propietat a l'àrea de sa Indioteria. Era la venda de catorze quarterades de terra, ara sí, totes procedents de Son Orpina, fet en tres porcions per Catalina Llull, filla de Pere Llull i de Beatriu Prunés, de la família de Magdalena Castell i Prunés (ARM ECR 572, f. 66):

a) Dia 2 d'agost de 1744, Catalina Llull establia a Melcior Carrió, fuster, de la vila de Marratxí, tres quarterades de terra, procedents de Son Orpina, en el lloc nomenat Pla de Sant Llorenç, que confrontaven amb la síquia de na Cerdana, amb el camí Roig prop del rafal de Son Estaca i amb altres terres de Catalina Llull (ARM ECR 572, f. 61-62).

b) Dia 15 d'agost, Catalina Llull establia a Miquel Casellas, fill de Joan Casellas *quondam*, conrador, de la vila de Manacor, dues quarterades de terra, que confrontaven amb la síquia de na Cerdana, amb terres de Maciana Frau, muller de Miquel Frau, i amb el Camí Roig (ARM ECR 572, f. 65-66).

c) El mateix dia 15 d'agost, Catalina Llull establia nou quarterades de terra a Martí Frontera, a Joan Bauzà, a Joan Calafat i a Jaume Vadell;³ eren terres procedents de Son Orpina, en el lloc anomenat Pla de Sant Jordi,⁴ que confrontaven amb el Camí Roig, amb Son Estaca, amb terres de Melcior Carrió, amb la síquia de na Cerdana, amb terres de Martí Frontera de pertinences de Son Daviu i amb terres de Son Daviu (ARM ECR 572, f. 66-67).

El primer grup d'establidors originava la formació de nova toponímia. Primer, respecte a Joan Calafat s'ha documentat posteriorment, el 17 de juliol de 1793, una confronta *con tierra de herederos de Juan Calafat alias Xamarro* [sic] (ARM ERC 1122, f. 143v-144), la qual cosa indica que la procedència del topònim **Cas Ximarró** (el malnom de Joan Calafat de 1744, que hauria mort abans de 1767). Segon, Martí Frontera (mort el 1756) és l'origen de **Can Martí**, topònim documentat el 23 d'octubre de 1786 en el testament de la seva filla Catalina Frontera (ARM T-1034, f. 1-4). Finalment, Melcior Carrió, fuster, de la vila de Marratxí, està relacionat amb una partida de topònims, que s'hauran d'anar documentant de manera progressiva.

UN ALTRE ESTABLIMENT (1748)

El 7 de juliol de 1748, els administradors testamentaris de sor Magdalena Castell establien a *Michaeli Parelló, cultori*, altres catorze quarterades, en el Pla de Sant Llorenç, de pertinències del rafal de Son Orpina, que confrontaven amb el torrent anomenat de Bunyola

3 Els primers «indioters» venien tots de la part forana: Martí Frontera, natural de Bunyola, fill d'Antoni Frontera; Joan Bauzà, de Sant Joan; Joan Calafat, de Santa Margalida; i Jaume Vadell, del lloc de Vilafranca de la vila de Petra.

4 Ha de ser Pla de Sant Llorenç.

[Gros], amb terres de diversos compradors procedents de Son Daviu, amb terres d'altres compradors (antigament de Catalina Llull, viuda), amb la síquia de na Cerdana i amb el camí anomenat el **Carreró Roig** (ECR 572, f. 245v-247).

Més endavant, el 28 de febrer de 1774, la mateixa peça confrontava *con torrente llamado de Buñola, con tierras de Catalina Morante, con tierras de Antonio Frau Buch, con tierras de Catalina Borrás, con Sequia llamada na Serdana, con camino llamado el cami Roig y con tierras llamadas lo Ostalet* (ARM ERC 1122, f. 129).

Totes les referències condueixen a una sèrie de qüestions. Aquell Miquel Perelló molt probablement està relacionat amb el topònim de **Can Perelló**. Les confrontes ofereixen diversos topònims: el torrent Gros, la síquia de na Cerdana, el camí Roig i s'**Hostalet**, ahora que aporten indicis per situar **Can Buc** (dins el Pla de Son Nebot, *Antonio Frau Buch*) i, cap a tramuntana, **Can Moranta** (*Catalina Morante*) i **Son Borràs** (*Catalina Borrás*). Les terres confrontants a tramuntana serien de procedències de Son Daviu, l'establiment de les quals no s'ha documentat.

UN NOU ESTABLIMENT I DIVISIONS DE TERRES (1766-1767)

En primer lloc, l'esmentat *Miguel Parrello conrrador*, el 16 de novembre de 1766, establia a Melcior Carrió, fuster, fill de Mateu, les catorze quarterades, que foren de l'herència de sor Magdalena Castell, terciària de Sant Domingo, procedents de Son Orpina, per herència i manda pia de sor Isabel Castell, a cens a *Eleonor Llull que vive serca la Pescaderia* i al convent de Sant Domingo; també a cens a *Margarita Parelló hija de Miguel conrador que vive en la villa de Estellenchs*. (ARM ERC 1122, f. 129). *Michael Perello, Agricola*, fill de Joan, establia a Melcior Carrió, fuster, catorze quarterades, en el Pla de Sant Llorenç, procedents de Son Orpina, que confrontaven amb el torrent de Bunyola, amb terres procedents de Son Daviu i amb terres del comprador procedents de Son Orpina. Miquel Perelló les havia adquirit de l'heretat de Magdalena Castell i Prunés, dia 7 de juliol de 1748 (ARM ECR 575, f. 198 v-199v). És la peça que el 28 de febrer de 1774 confrontava amb el torrent de Bunyola [Gros], amb terres de Catalina Moranta, amb terres d'Antoni Frau *Buch*, amb terres de Catalina Borràs, amb la síquia de na Cerdana, amb el camí Roig i amb terres de s'Hostalet (ARM ERC 1122, f. 129). Com s'ha dit, les propietats de Melcior Carrió, que havia comprat altres tres quarterades el 2 d'agost de 1744, s'han d'identificar amb una sèrie de topònims molt representatius (a documentar posteriorment).

En segon lloc, el 14 de febrer de 1767, els hereus de Martí Frontera, Joan Bauzà, els hereus de Joan Calafat i Jaume Vadell, tots *conmorantes in districtu de Son Orpina*, procedien a repartir-se les nou quarterades de terra adquirides el 15 d'agost de 1744, la qual cosa originava un bon nombre de noves propietats (ARM Nicolau Mora i Roca not. R-931, f. 147v-149v):

a) Joana Serra, viuda i usufructuària de Martí Frontera, i els fills Antoni Frontera i Catalina Frontera, tres quarterades, que confrontaven amb terres de Melcior Carrió, amb la

síquia de na Cerdana, amb terres dels mateixos propietaris (que abans foren de Rafel Ferriol als. *Ajaume*) i amb terres d'Onofre Cañellas.

b) Joan Bauzà, dues quarterades, que confrontaven amb terres de Son Estaca, amb terres de Melcior Carrió, amb terres de Jaume Vadell i amb terres de Joan Calafat.

c) Catalina Cànaves, viuda de Joan Calafat, i les filles Catalina Calafat i Sebastiana Calafat, dues quarterades, que confrontaven amb terres de Son Estaca, Son Orpina (de Joaquim Bibiloni), amb terres de Jaume Vadell i amb terres de Joan Bauzà.

d) Jaume Vadell, dues quarterades, que confrontaven amb terres de Son Orpina, Son Daviu (de Bernat Contestí), amb terres de Joan Ferriol, amb terres dels successors de Martí Frontera, amb terres de Joan Bauzà i amb terres dels successors de Joan Calafat. El 15 de febrer de 1767, Jaume Vadell traspassava mitja quarterada a Catalina Frontera, filla de Martí Frontera.

UNA PETITA AGRUPACIÓ D'ESTABLITS (1774-1784)

Durant el darrer quart del segle XVIII s'anava configurant un conjunt que supera la vintena de propietats, que són ben identificables i que representen una primera agrupació de pobladors en disseminat. Les successives divisions són el resultat de nous establiments fets mitjançant compra-venda i, especialment, per successió hereditària entre pares i fills, tenint en compte l'atzar en els casos de mort sense successors directes (un aspecte que genera confusió és que el capbreu el faci el marit quan la titular dels béns és la muller, encara que també és útil perquè marca la continuació dels llinatges).

1.- 19 de febrer de 1774. Joana Serra, viuda de Martí Frontera (que havia mort el 13 de novembre de 1756), Catalina Frontera, filla de Martí, i Margalida Roca, viuda d'Antoni Frontera (que moria el 10 de desembre de 1773) i mare de Martí Frontera, tres quarterades (de nou quarterades) (ARM ERC 1122, f. 124v-125). L'11 de juny de 1783, Joana Serra, viuda de Martí Frontera, i altres capbrevaven la mateixa propietat (ARM ERC 1122, f. 33v-34).

2.- 19 de febrer de 1774. Catalina Frontera, filla de Martí Frontera i muller d'Onofre Cañellas, mitja quarterada (de dues quarterades), *en el lugar llamado Son Orpina*, venuda per Jaume Vadell el 15 de febrer de 1767; confrontava amb terres de Melcior Carrió, de Jaume Vadell i altres (ARM ERC 1122, f. 125). L'11 de maig [*sic*, ha de ser juny] de 1783, Catalina Frontera, filla de Martí i viuda d'Onofre Cañellas capbrevava la propietat (ARM ERC 1122, f. 34).

3.- 19 de febrer de 1774. Jaume Vadell, fill de Pere Antoni, del lloc de Vilafranca de la vila de Petra, una quarterada i mitja (de dues quarterades), que confrontaven amb terres de Joan Bauzà, amb les de Catalina Frontera, amb Son Orpina, amb Son Daviu, amb terres de Rafel Ferriol i amb les dels successors de Joan Calafat (ARM ERC 1122, f. 125). El 26 de juny de 1783, Aina Castell, viuda de Jaume Vadell, capbrevava la quarterada i mitja de terra, posseïda per testament de 9 de març de 1781, en poder de Lleonard Serra notari (ARM ERC 1122, f. 43v-44).

4.- 19 de febrer de 1774. Joan Bauzà, fill de Bartomeu, de la vila de Sant Joan, dues quarterades (de nou quarterades), que confrontaven amb terres de Melcior Carrió, amb terres de Jaume Vadell i amb terres de Joan Calafat (ARM ERC 1122, f. 126). Igualment el 26 de juny de 1783 (ARM ERC 1122, f. 42v-43).

5.- 21 de febrer de 1774. Catalina Calafat, filla de Joan, una quarterada i 10 lliures de terra, amb cases construïdes, que confrontava amb Son Orpina, amb terres de Jaume Vadell, amb terres de Joan Bauzà i amb terres i cases de Sebastiana Calafat, sa germana. Posseïdes per divisió de 13 de gener de 1771, en poder de Cayetano Socias notari (ARM ERC 1122, f. 128v). Igualment el 28 de juny de 1783 (ARM ERC 1122, f. 45). Igualment el 13 de juny de 1793 (ARM ERC 1122, f. 121).

6.- 21 de febrer de 1774. Sebastiana Calafat, filla de Joan, una quarterada menys 10 lliures de terra, amb cases construïdes, que confrontava amb terres de Catalina Calafat, germana, amb Son Orpina, amb Son Estaca (dels successors de Salvador Gallard) i amb terres de Joan Pau Bauzà⁵ (ARM ERC 1122, f. 128v). Igualment el 28 de juny de 1783 (ARM ERC 1122, f. 45). Igualment el 13 de juny de 1793 (ARM ERC 1122, f. 120v-121). Igualment el 30 de desembre de 1803 (ARM ERC 1123, f. 112v). Igualment el 30 de juliol de 1825 (ARM ERC 1123, f. 53).

7.- 28 de febrer de 1774. Melcior Carrió, fuster, fill de Mateu, tres quarterades (de catorze quarterades), adquirides el 2 d'agost de 1744 (ARM ERC 1122, f. 129). També capbrevades per Melcior Carrió el 31 de maig de 1783 (ARM ERC 1122, f. 28-29).

8.- 28 de febrer de 1774. Melcior Carrió, fuster, fill de Mateu, catorze quarterades, per establiment de Miquel Perelló de 16 de novembre de 1766 (ARM ERC 1122, f. 129). El 31 de maig de 1783, Melcior Carrió capbrevava tres (3 [sic])⁶ quarterades i un quartó (de catorze quarterades), pel fet d'haver establert a Onofre Cañellas, fill de Miquel, tres quartons de terra, el 26 de novembre de 1775; la terra de Melcior Carrió confrontava per dues parts amb la d'Onofre Cañellas (ARM ERC 1122, f. 28-29 i 37).

9.- 1 de març de 1774. Catalina Carrió, viuda de Miquel Palmer (que havia mort el 4 de febrer de 1762), tres quarterades i un quartó de terra⁷ (de sis quarterades i mitja), de pertinències del raval Son Fuster, que confrontaven amb terres de Domingo Bonnín [sic], la síquia de na Cerdana, amb terres de les mateixes pertinences de Josep Grimalt, fuster, i amb terres de Bartomeu Porcell. Posseïdes per donació de 28 de març de 1773, en poder de Miquel Morey notari (terra abans capbrevada per Guillem Palmer, pare de Miquel Palmer, el 27 de gener de 1737) (ARM ERC 1122, f. 129v-130). El 2 de juny de 1783, Catalina Carrió, viuda, capbrevava la mateixa propietat (ARM ERC 1122, f. 30v).

10.- 2 de març de 1774. Maciana Frau, filla d'Antoni, set quarterades, de pertinències del raval Son Fuster, que confrontaven amb la síquia de na Cerdana, *con Camino de Buñola*, amb terres de Rafel Jaume i amb terres de Joan Casellas (terra abans capbrevada per *Anna Parello*, mare de Maciana Frau, el 16 de febrer de 1737) (ARM ERC 1122, f. 130). L'11 de juny de 1783, Maciana Frau, filla d'Antoni, capbrevava la propietat (ARM ERC 1122, f. 35).

5 El 30 de juliol de 1825, ha canviat a Bartomeu Bauzà (ARM ERC 1123, f. 53).

6 Han de ser 13 quarterades i un quartó.

7 Ha de ser Can Caragol.

11.- 2 de març de 1774. Joan Casellas, fill de Miquel, una quarterada (de dues quarterades), procedent de Son Orpina, que confrontaven amb *Camino de la Sequia llamada na Serdana*, amb terres de Miquel Frau, amb *Camino vulgarmente llamado el carrero Roig*, amb Son Estaca, amb terres de Maria Casellas, germana, i amb un quartó de terra del mateix Joan Casellas. Posseïda per testament de son pare, de 26 de febrer de 1769, en poder de Francesc Mas notari. El pare, Miquel Casellas (que moria el 9 de març de 1769), havia adquirit les dues quarterades el 15 d'agost de 1744 (ARM ERC 1122, f. 130v-131). El 26 de juny de 1783, Joan Casellas, fill de Miquel, capbrevava una quarterada, juntament amb un quartó de terra (ARM ERC 1122, f. 43). El 2 de juliol de 1793, Joan Casellas, fill de Miquel, capbrevava una quarterada (de dues quarterades) (ARM ERC 1122, f. 133v-134).

12.- 2 de març de 1774. Joan Casellas, fill de Miquel, un quartó de terra (d'una quarterada), que confrontava amb la quarterada del mateix Joan Casellas, amb terres de Maria Casellas, sa germana, amb terres de Miquel Frau i amb *Camino llamado el carrero Roig*. Posseït com a hereu de Miquel Casellas, son germà (ARM ERC 1122, f. 130v-131). El 26 de juny de 1783, Joan Casellas, fill de Miquel, capbrevava el quartó, juntament amb una quarterada (ARM ERC 1122, f. 43). El 2 de juliol de 1793, Joan Casellas, fill de Miquel, capbrevava un quartó de terra (ARM ERC 1122, f. 134).

13.- 2 de març de 1774. Sebastià Casellas, fill de Miquel, un quartó de terra (d'una quarterada), procedent de Son Orpina, que confrontava amb *Camino llamado el Carreró Roig*, amb terres de Margalida Casellas, sa germana, amb terres de Maria Casellas, sa germana, amb terres de Joan Casellas i amb terres de Miquel Frau. Posseït com a hereu de Miquel Casellas, son germà; per herència de Miquel Casellas, son pare, que havia comprat el 15 d'agost de 1744 (ARM ERC 1122, f. 131). El 23 de juny de 1783, Sebastià Casellas, fill de Miquel, capbrevava el mateix quartó de terra (ARM ERC 1122, f. 41). Igualment el 4 de juliol de 1793 (ARM ERC 1122, f. 139v-140).

14.- [2 de març de 1774]. Sebastià Casellas, fill de Miquel, el 21 d'agost de 1774, comprava un altre quartó de terra (d'una quarterada) a la seva germana Maria Casellas (que l'havia capbrevat el 2 de març de 1774); era part d'una procedència de Son Orpina, adquirida per Miquel Casellas, son pare, el 15 d'agost de 1744, que confrontava amb *Camino llamado el Carreró Roig*, amb terres de Joan Casellas, son germà, amb terres de Miquel Frau i amb terres del mateix Sebastià Casellas. Maria Casellas el posseïa per herència de Miquel Casellas, son germà, hereu de Miquel Casellas, son pare (ARM ERC 1122, f. 132). Maria Casellas feia la venda amb aprovació de Bernat Garau,⁸ son marit, el 21 d'agost de 1774 (ARM ECR 577, f. 103). Sebastià Casellas, fill de Miquel, capbrevava la possessió el 23 de juny de 1783, amb aquestes confrontes: *camino llamado el Cami Roig por el qual se va al camino llamado de Buñola*, terres del mateix Sebastià Casellas, de Margalida Casellas, sa germana, i de Miquel Frau (ARM ERC 1122, f. 41). Capbrevat igualment el 4 de juliol de 1793 (ARM ERC 1122, f. 140).

15.- 2 de març de 1774. Margalida Aina Casellas, filla de Miquel, un quartó de terra (d'una quarterada), procedent de Son Orpina, que confrontava amb *Camino llamado el Carreró Roig*, amb terres de Sebastià Casellas i amb terres de Rafel Jaume. Per herència de

---

⁸ Bernat Garau, fill de Miquel i de Margalida Porcell conjugues *quondam* (ARM ECR 577, f. 103).

Miquel Casellas, son germà, hereu de Miquel Casellas, pare, que havia comprat el 15 d'agost de 1744 (ARM ERC 1122, f. 131v-132). El 25 de juny de 1783, Margalida Aina Casellas, filla de Miquel, capbrevava la propietat (ARM ERC 1122, f. 42).

16.- [3 de març de 1774]. Aina Porcell, filla de Sebastià, la tercera part d'un quartó de terra i una porció de cases, de pertinències de Son Fuster, que confrontava amb terra i cases de Joana Porcell, sa germana, amb terra de Bartomeu Porcell⁹ i amb terra dels hereus d'Onofre Aguiló. La propietat, relacionada amb les de Rafel Porcell, de 6 de juliol de 1739, s'havia capbrevat el 3 de març de 1774 (document no localitzat) i era capbrevada el 20 de juny de 1783 (ARM ERC 1122, f. 40v).

17.- [3 de març de 1774]. Joana Porcell, filla de Sebastià, dues terceres parts d'un quartó de terra i una porció de cases, *que son seis bigadas*, de pertinències del rafal Son Fuster, que confrontava amb el camí *que va a Son Castelló*, amb terres dels hereus d'Onofre Aguiló, amb terra de Bartomeu Porcell i amb terra i cases d'Aina Porcell, sa germana. La propietat, relacionada amb les de Rafel Porcell, s'havia capbrevat el 3 de març de 1774 (document no localitzat) i era capbrevada el 20 de juny de 1783 (ARM ERC 1122, f. 40).

18.- [7 de març de 1774]. Rafel Jaume, fill d'Arnau, quatre quarterades i mitja, *con casas en ella construidas llamadas el Meson de Buñola*,¹⁰ que confrontaven amb el camí reial *que va a Buñola*, amb el torrent *llamado de Buñola*, amb terres de Margalida Aina Casellas, amb terres de Maria Casellas i amb terres de Maciana Frau, viuda de Miquel Frau. La terra s'havia capbrevat el 7 de març de 1774 (el document no s'ha localitzat) i era capbrevada el 25 de juny de 1783 (ARM ERC 1122, f. 42 v). Igualment el 13 de juny de 1793 (ARM ERC 1122, f. 122). Igualment el 25 de gener de 1804 (ARM ERC 1123, f. 116v).

19.- 26 de novembre de 1775. Onofre Cañellas, fill de Miquel, adquiria tres quartons de terra (de catorze quarterades), en virtut d'establiment fet per Melcior Carrió (ARM ERC 1122, f. 37). Melcior Carrió, fuster, venia a Onofre Cañellas tres quartons que confrontaven amb la síquia de na Cerdana, amb terres de Melcior Carrió i amb la possessió *Son Borrás* (ARM ECR 577, f. 201-202). La venda generava un cens capbrevat el 14 de juny de 1783 (a favor de Melcior Carrió); el 2 de juliol de 1793 i el 31 de desembre de 1803 (a favor de Melcior i Mateu Carrió, germans); el 3 de novembre de 1822 i el 30 d'agost de 1825 (a favor de Melcior, fill de Melcior, i de Melcior, fill de Mateu) (ARM ERC 1122, f. 37 i 136v-137; ERC 1123, f. 113, 57v i 58v; 6040, f. 148-152). Onofre Cañellas (que hauria mort cap a l'any 1783) era marit de Catalina Frontera, pares de Martí Cañellas.

20.- 3 d'abril de 1784. [El mateix propietari de **s'Hostalet**], Rafel Jaume, fill d'Arnau, comprava a Josep Grimalt,¹¹ fuster, tres quarterades i mitja,¹² *con casas en ella construidas llamada Can Caragol y camino de doze palmos junto al de Buñola*, situades en el districte *llamado el camp den Fuster*, que confrontaven amb Son Orpina, amb terres d'Onofre Porcell, amb terres de Guillem Palmer de les mateixes pertinències i amb la síquia de na Cerdana (capbrevades el 13 de juny de 1793) (ARM ERC 1122, f. 122-123). El 3 d'abril de

⁹ Documentat posteriorment, el 1793.

¹⁰ És **s'Hostalet**. En el capbreu de 8 de febrer de 1737, s'havien capbrevat quatre quarterades de terra i no hi figuraven les cases.

¹¹ Documentat l'1 de març de 1774, com a confrontant de Catalina Carrió, viuda de Miquel Palmer [de Can Caragol] (ARM ERC 1122, f. 129v-130).

¹² Segons el primer registre (veure 27 de gener de 1737), haurien de ser tres quarterades i un quartó.

1784, Josep Grimalt, fuster, fill de Pere, venia a Rafel Jaume, agricultor, fill de Arnau Jaume *quondam* i Francisca Frau que vivia, les tres quarterades i mitja amb les cases construïdes, anomenades **Can Caragol**, *in districto nuncupato el Camp den Fuster*, que el 13 d'abril de 1722 havia donat Jordi Palmer als **Caragol** a Pere Grimalt (que moria el 17 de novembre de 1725) (ECR 579 f. 113v-115). Igualment el 25 de gener de 1804, amb la referència de **Casas llamadas Can Caragol** (ARM ERC 1123, f. 116v). No hi ha dubte que la peça de terra finca prové de la segregació de Can Caragol, però, pel seguiment posterior i per la situació, ha de ser **Can Fedelic**. El topònim de Can Caragol correspon a la terra de la família Palmer.

LA PROPIETAT DE LES TERRES DE SA BOMBA (SA BOMBARDA [SIC])

Com a continuació de les capbreuacions anteriors de 1718, de 1739 i de 1763, un capbreu de 1782 manté els dos registres, que sumen divuit quarterades, relacionades amb Sa Bomba (el topònim tampoc no hi consta, però sí *Sa Bombarda*):

a) 5 d'octubre de 1782. Agustí Antoni i Marià Aguiló, germans, fills d'Onofre i Elionor Aguiló, difunts, i Domingo Cortez, pare i administrador de Bru, posseïen per indivís un raval de setze quarterades i mitja, *con casa en el construïda, olim* de pertinències de Son Fuster, que confrontava amb el camí de Bunyola, amb el raval Son Castelló, amb altres terres seves [veure el registre següent], amb terres dels hereus de Miquel Palmer i amb la síquia de na Cerdana. Com a hereus d'Elionor Aguiló, sa mare, en testament de 4 de novembre de 1765, davant Nicolau Roca i Mora notari, vàlid per la seva mort el 16 de febrer de 1767 (capbrevat el 9 de setembre de 1763) (ARM ERC 1122, f. 10v-11).

b) 5 d'octubre de 1782. Agustí Antoni i Marià Aguiló, germans, fills d'Onofre i Elionor Aguiló, difunts, i Domingo Cortez, pare i administrador de Bru, posseïen per indivís una quarterada i mitja, *con casas en ella construïdas, olim* de dues quarterades, **en el campo nombrado Den Fuster**, que confrontava per tres parts amb terres del raval abans capbrevat i amb terres de Son Castelló. Com a hereus d'Elionor Aguiló, sa mare (capbrevat el 9 de setembre de 1763) (ARM ERC 1122, f. 11).

La propietat de Sa Bomba havia passat a mans de la família Cortès *Bossa*, negociants i mercaders, pel segon matrimoni d'Elionor Aguiló amb Domingo Cortès *Bossa*. Aquest era fill de Joan Cortès *Bossa*, un dels comerciants més rics de Mallorca. Domingo Cortès va ser nomenat (1764) procurador fiscal de la jurisdicció civil i militar. Els germans Tomàs i Domingo Cortès eren l'any 1773 dos dels representants del col·lectiu xueta davant la cort de Carles III, per presentar al rei un Memorial que demanava la rehabilitació dels jueus conversos (RIERA, 1990: 9-10; PLANAS, 2003: 161-163).

Domingo Cortès *Bossa*, batejat a la parròquia de Santa Eulàlia l'1 d'octubre de 1732, s'unia en matrimoni, el 5 de març de 1764, a la parròquia de Sant Nicolau, amb la viuda

Elionor Aguiló. Del matrimoni amb Domingo Cortès nasqueren Bru (13 de gener de 1766 - 1 d'abril de 1811) i Maria (10 de febrer de 1767 - 15 d'agost de 1779). Elionor Aguiló [morta el dia abans] era enterrada a la Seu el 17 de febrer de 1767. Domingo Cortès morí el 4 d'abril de 1796 i fou enterrat a la mateixa tomba de la seva esposa (RIERA, 1990: 9-10; PLANAS, 2003: 161-163; PORQUERES-RIERA, 2004: 95).

A l'inventari dels béns immobles d'Elionor Aguiló (de 29 de juny de 1770) hi figurava la propietat de la *Bombarda* [sic], valorada en 3.200 lliures, segons una estimació de maig de 1767, feta a la mort d'Elionor Aguiló (PORQUERES-RIERA, 2004: 101-102). La difunta deixava als seus hereus vuit possessions de secà i tres de regadiu (PLANAS, 2003: 60).

A partir de 1767, després de la mort de la seva esposa, Domingo Cortès, que era el xueta més ric de Mallorca (RIERA, 1991: 208), figurava com a propietari de les terres de Sa Bomba, amb la denominació de la *Bombarda* (1767). El 1773, a la parròquia de Sant Jaume, es documenta *Se Bunbarde* [sic], propietat de *Domingo Bosa* [sic], que tenia com a llogatera *Francinayna Bala* [sic]¹³ (JUAN, 1978: 417). En un capbreu fet per Joana Aina Oliver, *viuda de Miguel Marco cirujano*, de 7 d'agost de 1800, posterior a la mort de Domingo Cortès, encara es registrava el mateix topònim: «*El integro Predio la Bombarda [sic] de tenor de diez y seis guardas. tres Cortones y 3 huertos de tierra propio de Domingo Cortez.*» (ARM ERC 1158).

Els documents plantegen un dubte sobre l'origen toponímic, *Sa Bombarda* o *Sa Bomba*? El 1818 havia canviat de propietari i es registrava Sa Bomba: *D. Joaquin Vives / Se Bomba* [sic] (ARM D-1530, f. 268v); igualment els anys 1836 i 1841. El nom que s'ha conservat és Sa Bomba. Respecte a aquest topònim s'havia suggerit que podria tenir l'origen en una màquina per elevar aigua (GINARD, 2005), però, si ha de tenir relació amb *Sa Bombarda*, s'ignora la seva possible procedència.

EL FINAL DEL SEGLE (1793)

Abans d'acabar la centúria, l'any 1793, segueixen bàsicament les mateixes propietats, amb algunes incorporacions noves, però compareixen sobretot els hereus i altres nous titulars que van substituint la generació dels primers propietaris. En relació a 1774-1784 segueixen Sebastiana Calafat, Joan Casellas, Sebastià Casellas, Margalida Casellas i Rafel Jaume. La propietat de Maciana Frau (que és una peça important, entre la síquia de na Cerdana i el camí de Bunyola) era objecte d'una divisió considerable, de la qual hi ha referències posteriors amb altres titulars.

a) 23 de juny de 1793. Bartomeu Porcell i Margarita Porcell, germans, fills de Rafel i Antònia Mas, una quarterada i un quartó i mig de terra (de tres quarterades), de pertinences

---

¹³ Probablement, Francisca Ana *Balla* [sic], filla de Bartomeu i Maciana Frau, viuda de Joan Palmer [documentada el 8 de juliol de 1793] (ARM ERC 1122, f. 141v).

del rafal Son Fuster, que confrontava amb terra d'Onofre Aguiló, amb Son Orpina, amb Son Castelló i amb terra dels denunciants i dels seus cosins. Com a fills de Rafel Porcell, mort el 7 de març de 1755 (capbrevada el 6 de juliol de 1739) (ARM ERC 1123, f. 8).

b) 23 de juny de 1793. Bartomeu Porcell i Margarita Porcell, germans, fills de Rafel i Antònia Mas, per indivís juntament amb Guillem Vallès i Pere Vallès, fills de Pere i Antònia Porcell, una quarterada i un quartó i mig de terra (de tres quarterades), de pertinences del rafal Son Fuster, que confrontava amb terra d'Onofre Aguiló, amb Son Orpina, amb Son Castelló i amb terra dels denunciants. Com a successors d'Onofre Porcell, *su tio que se ausento de este Reyno ha mas de quarenta años. Y se tiene por fallecido*, que havia adquirit la terra el 2 d'abril de 1728, d'adquisicions anteriors (ARM ERC 1123, f. 8v-10).

c) 26 de juny de 1793. Guillem Palmer, conrador, fill de Miquel Palmer, tres quarterades i un quartó de terra (de sis quarterades i mitja), de pertinències de Son Fuster; per donació de Catalina Carrió, sa mare, segons escriptura en poder de Lleonard Serra notari, de 25 de setembre de 1785. En relació a l'anterior capbreu de 2 de juny de 1783, el confrontant Jaume Grimalt havia canviat per Rafel Jaume, que el 1784 havia comprat les terres veïnes [Can Fedelic] (ARM ERC 1122, f. 130v). És la continuació de la peça de Can Caragol.

d) 29 de juny de 1793. Martí Cañellas, fill d'Onofre Cañellas i Catalina Frontera, tres quartons de terra (d'una quarterada i aquesta de tres quarterades), que confrontaven amb terres del seu cunyat (Joan Frau), amb terres de la seva tia (Margalida Roca), amb la síquia de na Cerdana i amb terres del mateix Martí Cañellas. Per herència de sa mare, Catalina Frontera¹⁴ (que moria el 23 d'octubre de 1786), segons testament de 21 d'octubre de 1786, en poder de Josep Tous notari, i per acord entre Catalina Frontera i Margalida Roca¹⁵ d'11 de juny de 1786, en poder del notari Antoni Francesc Cànaves (ARM ERC 1122, f. 132v-133). Igualment el 28 de desembre de 1803 (ARM ERC 1123, f. 110). Igualment el 12 de juny de 1829 (ARM ERC 1123, f. 43).

e) 2 de juliol de 1793. Joan Frau, fill d'Antoni i Aina, un quartó de terra (d'una quarterada i aquesta de tres quarterades), que confrontava amb terra de Margalida Soller,¹⁶ amb terra de Catalina Cañellas (cunyada), amb terra de Martí Cañellas (cunyat) i amb terra de Margalida Cañellas (cunyada). Per llegat de Catalina Frontera, sa sogra, com a hereva d'Antoni Frontera, germà, en testament de 18 d'octubre de 1772, per mort de Martí Frontera, fill d'Antoni, i per acord amb Margalida Roca, cunyada de Catalina Frontera i mare de Martí, en escriptura del notari Antoni Francesc Cànaves d'11 de juny de 1786 (propietat abans capbrevada l'11 de juny de 1783) (ARM ERC 1122, f. 134v-135; ERC 1123, f. 14v-15). Igualment el 12 de juny de 1825 (ARM ERC 1123, f. 44).

14 Catalina Frontera, viuda d'Onofre Cañellas, *conrador, natural y visina del present Lloch de Son Sardina* [sic], repartia els seus béns entre els fills (Antonina Cañellas, muller de Joan Frau, Margarita Cañellas, Martí Cañellas i Catalina Cañellas) i el gendre, Joan Frau (ARM T-1034, f. 1-4)

15 Margalida Roca, filla de Bartomeu i Antònia Crespi, era viuda d'Antoni Frontera (que moria el 10 de desembre de 1773) i mare de Martí Frontera (que havia mort l'11 de novembre de 1785) (ARM ERC 1122, f. 132v-133). En resum, de les tres quarterades originals de Martí Frontera, adquirides el 1744, dues quarterades passaven a mans de Margalida Roca, i les cases i una quarterada a la filla Catalina Frontera (tres quartons acabarien en mans del seu fill, Martí Cañellas, i un quartó en mans del seu gendre, Joan Frau). Tot indica que Margalida Roca s'havia casat, fins aleshores, tres vegades: viuda en primeres núpcies d'Antoni Frontera, en segones núpcies viuda de Gaspar Fullana, y *al present muller de Gabriel Gual* (11 de juny de 1786) (ARM 3820 f. 185-188).

16 Ha de tenir relació amb Margalida Roca, viuda. *Sóller* podria ser (?) un malnom.

f) 2 de juliol de 1793. Melcior Carrió i Mateu Carrió, germans, fills de Melcior i de Francisca Oliver, tres quarterades indivises (de catorze quarterades), que confrontaven *con senda, con la azequia ne Cerdana*, amb el camí Roig, amb terres de Margalida Soller i amb terra de Bartomeu Bauzà. Com a successors de Melcior Carrió, mort el 5 de novembre de 1789 (capbrevada el 31 de maig de 1783) (ARM ERC 1122, f. 135v-136).

g) 2 de juliol de 1793. Melcior Carrió i Mateu Carrió, germans, fills de Melcior i de Francisca Oliver, tretze quarterades i un quartó (de catorze quarterades), que confrontaven amb torrent de Bunyola [Gros], amb terra de Joan Escalas, amb terra d'Antoni Frau *Buch*, amb terra de Catalina Borràs, per dues parts amb terres de Martí Cañellas, amb la síquia de na Cerdana, amb el camí Roig y *con tierras del Hostalet de Rafael Jaume* (capbrevada el 31 de maig de 1783) (ARM ERC 1122, f. 136).

h) 4 de juliol de 1793. Margalida Roca, filla de Bartomeu i d'Antònia Crespí, viuda d'Antoni Frontera, muller d'Antoni Ferregut, *tabernero*,¹⁷ dues quarterades (de tres quarterades i aquestes de nou quarterades), que confronten amb terres de Melcior Carrió, amb terra de Martí Cañellas, nebot, amb la síquia de na Cerdana i amb terra del dit Cañellas. Com a successora de Martí Cañellas [sic, ha de ser Martí Frontera], el seu fill, enterrat el 12 de novembre de 1785, i en virtut de transacció entre ella i Catalina Frontera, cunyada, amb escriptura d'11 de juny de 1786 (propietat capbrevada l'11 de juny de 1783) (ARM ERC 1122, f. 138-139). Les dues quarterades acabaran essent comprades per Melcior Carrió el 10 de novembre de 1794.

i) 4 de juliol de 1793. Joan Estela, fill de Miquel, pare de Maria, Margalida, Catalina i Miquel Estela, fills seus, i viuado de Margalida Aina Casellas (morta el 3 de juny de 1791), un quartó de terra (d'una quarterada i aquesta de dues), que confrontava amb el camí Roig, amb terres de Sebastià Casellas i amb terra de Rafel Jaume (abans capbrevada el 25 de juny de 1783) (ARM ERC 1122, f. 139). Igualment el 31 de desembre de 1803 (ARM ERC 1123, f. 114v).

j) 7 de juliol de 1793. Margarita Cañellas, filla d'Onofre i de Catalina Frontera, mitja quarterada (de dues quarterades), que confrontava amb terres de Melcior Carrió, amb terra de Margarita Soller, amb terra *Can Martí* [sic] i amb terra de Pere Antoni Vadell. Per herència de Catalina Frontera, sa mare, en testament de 21 d'octubre de 1786 (terra capbrevada l'11 de maig de 1783) (ARM ERC 1122, f. 140v-141). El 31 de desembre de 1803, Margalida Cañellas, filla d'Onofre, *vecina de la villa de Esporlas*, capbrevava la mateixa propietat (ARM ERC 1123, f. 114).

k) 12 de juliol de 1793. Pere Antoni Vadell, conrador, fill de Jaume i d'Aina Castell, una quarterada i mitja de terra (de nou quarterades), que confrontava amb terres de Joan Bauzà, amb terres de Catalina Frontera, amb Son Orpina, amb Son Daviu, amb terra de Rafel Ferriol i amb terra dels successors de Joan Calafat. Per herència de Jaume Vadell (mort el 10 de març de 1781), donada *causa mortis* el 9 de març de 1781, davant Lleonard Serra notari (capbrevada el 26 de juny de 1783) (ARM ERC 1122, f. 142).

l) 14 de juliol de 1793. Martí Cañellas, fill d'Onofre i de Catalina Frontera, tres quarters (de catorze quarterades), que confrontaven amb la síquia de na Cerdana, amb terres de

---

¹⁷ A més de documentar un quart matrimoni de Margalida Roca, és interessant trobar el 1793 un taverner a un lloc proper a l'actual creuer de camins del Pontet.

Melcior Carrió, amb terra del **Predio Son Borrás** [sic]. Posseïts com a successor de Miquel, Onofre i Joana Aina Cañellas, germans seus, difunts, i per renúncia d'Antònia, Margalida i Catalina Cañellas, germanes, fills d'Onofre *major*, son pare, que havia mort *ha cosa de diez años*, en virtut d'establiment de Melcior Carrió de 26 de novembre de 1775 (ARM ERC 1122, f. 142v-143). Martí Cañellas en tenia un quartó, però, el 7 de juliol de 1793, davant Joan Sancho notari, les germanes Antonina Cañellas, muller de Joan Frau, Margarita Cañellas, de 21 anys, i Catalina Cañellas, de 16 anys, fadrines, filles d'Onofre Cañellas i de Catalina Frontera, que habitaven *en el districta de Son Sardina* [sic], renunciaven a mitja quarterada a favor del germà Martí Cañellas (ARM S-1612, f. 151-152). Capbrevats igualment el 28 de desembre de 1803 (ARM ERC 1123, f. 110). Igualment el 12 de juny de 1829 (ARM ERC 1123, f. 43v).

m) 17 de juliol de 1793. Joan Juan, fill de Maties Juan i marit de Joana Maria Bauzà, filla de Gabriel i de Joana Maria Barrera, difunts; la dona tenia una quarterada de terra (de dues quarterades i aquestes de nou quarterades), que confrontava amb una quarterada de Bartomeu Bauzà (de les mateixes pertinències), *con camino que va al Monasterio del Real* [sic],¹⁸ amb terra de Jaume Santandreu i *con tierra de herederos de Juan Calafat alias Xamarro* [sic]. En virtut d'herència de Joan Bauzà, padrí de Joana Maria, segons testament atorgat davant Francesc Mas notari el 18 d'agost de 1785, vàlid per la seva mort el 3 d'octubre de 1791 (abans capbrevada el 26 de juny de 1783) (ARM ERC 1122, f. 143v-144). El 12 de juny de 1809, Joan Juan, en nom de Joana Maria Bauzà, capbrevada la quarterada de terra (ARM ERC 1123, f. 129v).

n) 17 de juliol de 1793. Bartomeu Bauzà, fill de Juan i de Joana Maria Moranta, difunts, una quarterada de terra (de dues quarterades i aquestes de nou quarterades), que confrontava amb la quarterada de Joana Maria Bauzà, neboda seva, *mediante Camino Roig, con tierra de herederos de Juan Calafat alias Xamarro*, amb Son Estaca i amb terra de Melcior Carrió. En virtut d'herència de Joan Bauzà, son pare, segons testament atorgat davant Francesc Mas notari el 18 d'agost de 1785, vàlid per la seva mort el 3 d'octubre de 1791 (abans capbrevada el 26 de juny de 1783) (ARM ERC 1122, f. 144).

o) 4 d'agost de 1793. Antoni Frau, *Labrador, vezino de Son Mut Vey del término de la villa de Lluchmayor*, marit de Margarita Garí; la dona posseïa la tercera part d'un quartó de terra i una porció de cases, de pertinències de Son Fuster, que confrontava amb terra i cases de la denunciante, amb terra de Bartomeu Porcell i amb terra dels hereus d'Onofre Aguiló. Com a successora d'Aina Porcell, sa mare (capbrevada el 20 de juny de 1783) (ARM ERC 1122, f. 146v-147). Igualment el 31 de desembre de 1803 (ARM ERC 1123, f. 113v-114). El 22 de novembre de 1825, Margarita Garí, viuda d'Antoni Frau, capbrevava la propietat (ARM ERC 1123, f. 65).

p) 4 d'agost de 1793. Antoni Frau, *Labrador*, marit de Margarita Garí; la dona posseïa dues terceres parts d'un quartó de terra i una porció de cases, *que son seis bigadas*, de pertinències del rafal Son Fuster, que confrontava amb el camí *que va a Son Castelló*, amb terres d'Onofre Aguiló, amb terra de Bartomeu Porcell i amb terra i cases de la dita dona. Com a hereva de Joana Porcell, sa tia, en testament de 5 de desembre de 1784, vàlid per la seva

---

18 El 12 de juny de 1809, *Camino Rl.* [sic] (ARM ERC 1123, f. 129v).

mort el 9 de juliol de 1790 (capbrevada el 20 de juny de 1783) (ARM ERC 1122, f. 147). Igualment el 31 de desembre de 1803 (ARM ERC 1123, f. 114). El 22 de novembre de 1825, Margarita Garí, viuda d'Antoni Frau, capbrevava la propietat (ARM ERC 1123, f. 65v).

ELS PRIMERS ANYS DEL SEGLE XIX (1803-1805)

Tot just començat el segle XIX (1803-1805), segueixen els capbreus amb noves successions i subdivisions per vendes. Això no obstant, és molt probable que fos un moment en què es produïen algunes altres divisions que no s'han pogut documentar, però que són deduïbles a partir de les dades de l'*Apeo* de 1818 (que haurà de servir per contrastar totes les referències).

1.- 28 de desembre de 1803. Margarita i Joana Maria Casellas, germanes i filles de Sebastià, per indivís, un quartó de terra (d'una quarterada), que confrontava amb *Camino llamado el Carreró Roig*, amb terra dels hereus de Margalida Aina Casellas, amb terra de les mateixes denunciants, amb terra de Joan Casellas i amb les de Miquel Frau. Com a successores de Sebastià Casellas, son pare, mort a Artà el 20 de desembre de 1801 (capbrevat el 4 de juliol de 1793) (ARM ERC 1123, f. 111).

2.- 28 de desembre de 1803. Margarita i Joana Maria Casellas, germanes i filles de Sebastià, per indivís, un altre quartó de terra (d'una quarterada), que confrontava amb el *Camino Roig por el qual se va al de Buñola*, amb terra de les denunciants, amb terra dels hereus de Margarita Casellas i amb les de Miquel Frau (capbrevat el 4 de juliol de 1793) (ARM ERC 1123, f. 111).

3.- 28 de desembre de 1803. Melcior Carrió, fill de Melcior, dues quarterades, que confrontaven amb terres del comprador, amb terres de Martí Cañellas, amb la síquia de na Cerdana i amb terres del dit Cañellas. Per establiment al seu favor de Margalida Roca el 10 de novembre de 1794 (ARM ERC 1123, f. 112v). [Capbrevades el 4 de juliol de 1793].

4.- 29 de desembre de 1803. Silvestre Blanch, una quarterada i 10 lliures de terra, amb cases construïdes, que confrontava amb Son Orpina, amb terra de Pere Antoni Vadell, amb terra de Gabriel Bauzà i amb terra de Sebastiana Calafat, sa tia. Posseïda com a hereu de Catalina Calafat, sa mare, en testament de 6 de desembre de 1802, davant Josep Fullana notari, vàlid per la seva mort el 2 de gener de 1803. Feia la capbrevació Bernat Blanch, pare i administrador testamentari de Silvestre Blanch (capbrevada el 13 de juny de 1793) (ARM ERC 1123, f. 112v-113).

5.- 31 de desembre de 1803. Margarita Casellas, filla de Joan i muller de Jaume Llinàs, una quarterada, procedent de Son Orpina, que confrontava amb *Camino dene Cerdana* [sic], amb terres de Miquel Frau, *con el callejón Roig*, amb Son Estaca, amb terres de Maria Casellas i amb terra de la denunciant. Com a filla de Joan Casellas, mort el 24 de setembre de 1802 (capbrevada el 2 de juliol de 1793) (ARM ERC 1123, f. 115).

6.- 31 de desembre de 1803. Margarita Casellas, filla de Joan i muller de Jaume Llinàs, un quartó de terra, que confrontava amb la quarterada de la denunciant, amb la terra de Maria

Casellas, amb les de Miquel Frau i *con el carrero Roig* (capbrevat el 2 de juliol de 1793) (ARM ERC 1123, f. 115v).

7.- 31 de desembre de 1803. Bartomeu Porcell, fill de Rafel, una quarterada i un quartó i mig de terra i cases construïdes, que confrontava amb les cases i terra de les mateixes pertinences de Guillem Bordoy, amb les de Bru Cortes, amb les de Bartomeu Castelló i amb terres de Son Orpina i Son Estaca. En virtut de divisió entre ell mateix i Guillem Bordoy, davant Joan Sancho notari, el 2 de desembre de 1803 (terra capbrevada per indivís el 23 de juny de 1793) (ARM ERC 1123, f. 114v-115). Igualment el 17 de novembre de 1814 (ARM ERC 1123, f. 14).

8.- 31 de desembre de 1803. Guillem Bordoy, viudo de Margarita Porcell, una quarterada i un quartó i mig de terra i cases construïdes, que confrontava amb terres de Bartomeu Porcell, amb Son Estaca, amb terres de Rafel Jaume, amb les de Guillem Palmer i amb les de Margarita Garí. En virtut d'herència de Margarita Porcell, en testament de 14 de gener de 1802, davant Josep Fullana notari, vàlid per la seva mort el 31 de gener de 1802 (terra capbrevada per indivís el 23 de juny de 1793) (ARM ERC 1123, f. 115). Igualment el 17 de novembre de 1814 (ARM ERC 1123, f. 14).

9.- 31 de desembre de 1803. Melcior Carrió, fill de Melcior, Francisca Oliver, viuda, i Catalina Frau, viuda de Mateu Carrió (les dones viudes en usdefruit i Melcior Carrió en propietat), tres quarterades (de catorze quarterades), que confrontaven *con senda, con la azequia ne Cerdana*, amb el camí Roig, amb terra de Margarita Roca i amb terra de Bartomeu Bauzà. Com a usufructuàries (Francisca Oliver, mare, i Catalina Frau, muller) de Mateu Carrió, en testament de 20 de maig de 1794 davant Josep Fullana notari, vàlid per la seva mort el 7 d'abril de 1795 (capbrevada el 2 de juliol de 1793) (ARM ERC 1123, f. 113).

10.- 31 de desembre de 1803. Melcior Carrió, fill de Melcior, Francisca Oliver, viuda, i Catalina Frau, viuda de Mateu Carrió (les dones viudes en usdefruit i Melcior Carrió en propietat), tretze quarterades i un quartó (de catorze quarterades), que confrontaven amb torrent de Bunyola [Gros], amb terra de Joan Escalas, amb terra d'Antoni Frau *Buch*, amb terra de Catalina Borràs, per dues parts amb terres de Martí Cañellas, amb la síquia de na Cerdana, amb el camí Roig y *con tierras llamadas el Hostalet de Rafael Jaume* (capbrevades el 2 de juliol de 1793) (ARM ERC 1123, f. 113v).

11.- 29 d'agost de 1805. Nicolau Orell, fill de Maties, mig quartó de terra, que confrontava amb terres de Son Orpina, amb les de *Can Santandreu*, amb les de Maria Bauzà i amb les de Sebastià Blanch. Per compra a Elionor Blanch de 6 d'agost de 1805 (ARM ERC 1123, f. 118v).

UNA DIVISIÓ DE 1822

El béns procedents de Melcior Carrió *major* (que havia mort el 5 de novembre de 1789) eren objecte de divisió, el 3 de novembre de 1822, entre els seus néts i successors: Melcior Carrió, fill de Melcior i de Jerònima Frau, i Melcior Carrió, fill de Mateu i de Catalina Frau.¹⁹

19 S'han considerat els béns a l'àrea que ens ocupa, tot obviant propietats dins Marratxí (Son Caulelles).

a) Melcior Carrió, fill de Mateu, onze quarterades i mitja [sic]²⁰ (de catorze quarterades), situades *en dit terme de Son Sardina* [sic], que *afrenten ab lo cami Roix, ab lo torrent del Pont de Buñola, ab terras ditas Can Morante, ab terras de Gaspar Frau, ab terras ditas Can Borrás, ab la siquia ne Cerdane i ab terras de Martí Cañellas* (ARM 6040, f. 148-152). El 30 d'agost de 1825, Melcior Carrió, fill de Mateu, i Catalina Frau, sa mare, capbrevaven onze quarterades i un quartó (de catorze quarterades), que confrontaven amb torrent de Bunyola, amb terres de Joan Escalas [?], amb les Gaspar Frau, amb les de Joan Vidal [propietari de Son Borràs²¹ el 1818], amb les de Martí Cañellas, amb la síquia de na Cerdana, amb el camí Roig y *con tierras llamadas el Ostalet de Rafael Jaume* [en realitat hauria de ser amb la peça *b*, que ve a continuació]. Com a hereus de Mateu Carrió, pare i marit, en testament davant Pere Fullana notari, de 20 de maig de 1794, vàlid per la seva mort el 7 d'abril de 1795, i en virtut de divisió, de 3 de novembre de 1822, davant Josep Fullana notari, feta amb Melcior Carrió, fill de Melcior i Jerònima Frau, mare i fill, dels béns de Melcior Carrió *Mayor*, padrí i sogre dels denunciants (capbrevades el 31 de desembre de 1803) (ARM ERC 1123, f. 57).

b) Melcior Carrió, fill de Melcior, dues quarterades (de tretze quarterades i tres quartons [sic]), que *afrenten ab lo cami del Ostalet de Buñola* i amb les onze quarterades i tres quartons [sic], del seu cosí. (ARM 6040, f. 148-152). El capbreu de 30 d'agost de 1825 en conté una referència, però hi ha un evident error de redacció, que uneix dades de dues peces diferents en un únic registre que inclou l'extensió correcta d'aquesta peça [dues quarterades (de tretze quarterades i un quartó)] amb les confrontes corresponents a la peça *d* (ARM ERC 1123, f. 58v).

c) Melcior Carrió, fill de Melcior, tres quarterades, que *afrenten ab lo cami Roix, ab siquia na Cerdane, mediant cami, ab terras del Rafal Son Estaca i ab terras ditas Can Simo* (ARM 6040, f. 148-152). El 30 d'agost de 1825, Melcior Carrió, fill de Melcior, i Jerònima Frau, sa mare, capbrevaven tres quarterades (de catorze quarterades), que confrontaven *con senda, con la azequia ne Cerdana*, amb el camí Roig, amb terres de Margarita Roca [que són les de la peça *d*, a continuació] i amb les de Bartomeu Bauzà. Com a hereus de Melcior Carrió, pare i marit, en testament davant Josep Fullana notari de 17 de juny de 1810, vàlid per la seva mort el mateix dia, i en virtut de divisió, de 3 de novembre de 1822, davant Josep Fullana notari, feta amb Melcior Carrió, fill de Mateu i Catalina Frau, mare i fill, dels béns de Melcior Carrió *Mayor*, padrí i sogre dels denunciants (capbrevades el 31 de desembre de 1803) (ARM ERC 1123, f. 58).

d) Melcior Carrió, fill de Melcior, dues quarterades, que *afrenten ab terras de Martí Cañellas, ab la siquia de na Cerdana i ab terras de Martí Cañellas* (ARM 6040, f. 148-152). El capbreu de 30 d'agost de 1825 en conté una referència, però hi ha un evident error de redacció, que uneix dades de dues peces diferents en un únic registre que inclou l'extensió de la peça *b* amb les confrontes correctes corresponents a aquesta peça: «amb terres de Melcior Carrió, fill de Mateu, amb les de Martí Cañellas, amb la síquia de na Cerdana i per altra part amb les de Martí Cañellas» (capbrevades el 28 de desembre de 1803) (ARM ERC 1123, f. 58v).

²⁰ Haurien de ser onze quarterades i un quartó.

²¹ Juan Vidal / Son Borrás / 7 qdas. campo 3ª calidad con almends. e higuers. 1.333 [lliures] (ARM D-1530, f. 269).

EL PRIMER TERÇ DEL SEGLE XIX (1825-1833)

La seqüència de les capbreuacions entre els anys 1825 i 1833 és representativa del llegat de tot el segle anterior. Un cop superat el primer terç del segle XIX s'incrementarà el nombre de parcel·les i augmentarà considerablement la fixació i la diversitat de la microtoponímia.

1.- 13 de juliol de 1825. Pere Josep Jaume, fill de Rafel, tres quarterades i mitja, *con casas llamadas Can Caragol*, en el *camp den Fuster*, que confrontaven amb Son Orpina, amb terres d'Onofre Porcell, amb les de Guillem Palmer i amb la síquia de na Cerdana. En virtut de divisió de 14 de setembre de 1823, davant Joan Antoni Perelló i Pou notari, entre Pere Josep Jaume, Jaume Jaume i altres germans, dels béns de Rafel Jaume *quondam*, son pare²² (capbreuades el 25 de gener de 1804) (ARM ERC 1123, f. 49). A pesar de mantenir el topònim *Can Caragol*, el registre confirma que ha de ser **Can Fedelic**. El 1818, Pere Josep Jaume n'era el propietari;²³ documentat *Can Fidelis* (1818), *Can Fadalich* (1826), *Can Fedalich* (1836) i *Can Fedelic* (1841); situada al camí de na Cerdana, la finca actual manté el nom de *Can Fedelic*.

2.- 13 de juliol de 1825. Jaume Jaume, fill de Rafel, quatre quarterades i mitja, *con casas llamadas el Meson de Buñola*, que confrontaven amb el camí de Bunyola, amb el *torrente rl.* [sic], amb terres que foren de Melcior Carrió, amb les de Margalida Aina Casellas, amb les de Maria Casellas i amb les que foren de Maria Frau. En virtut de divisió de 14 de setembre de 1823, davant Joan Antoni Perelló i Pou notari, entre els germans, dels béns de Rafel Jaume *quondam*, son pare (capbreuades el 25 de gener de 1804) (ARM ERC 1123, f. 50-51).

3.- 11 de setembre de 1825. Magdalena Bordoy, filla de Guillem i de Margarita Porcell, un quartó i mig i vuit sous de terra, *con casas nuevamente edificadas, en el distrito de Son Fuster*, que confrontava amb terres Margalida i Francisca Bordoy, ses germanes, amb terres de Joaquim Vives [propietari de **Sa Bomba**²⁴ el 1818], amb les de Margarita Garí, muller d'Antoni Frau, i amb les de Bartomeu Porcell, el seu cosí. En virtut d'herència de Margarita Porcell, sa mare, en testament de 14 de gener de 1802, davant Josep Fullana notari, vàlid per la seva mort el 31 de gener de 1802, i en virtut de divisió entre les germanes, l'11 de juliol de 1819, en poder de Joan Sancho notari (capbreuada el 14 de novembre de 1814) (ARM ERC 1123, f. 59).

4.- 11 de novembre de 1825. Antònia Bordoy, filla de Guillem i de Margarita Porcell, posseïa *las integras casas, sisterna, establos y dos corrales una delante y el otro detras, ambos de tenor de medio corton y diez sueldos de tierra* (d'una quarterada i un quartó i mig

22 El 20 de setembre de 1800, *Lamon Rafel Jaume*, que també tenia propietats a Marratxí (Son Caulelles), deixava al seu fill Jaume Jaume, les cases i terres de l'*Hostal de Bunyola*, i al seu fill Pere Josep Jaume, tres quarterades de terra i cases dites *Can Caragol* (Josep Fullana notari, ARM 6048, sf).

23 *Pedro Jose Jaume / Can Fidelis / Casa y 3 qdas. campo de 3ª Calid. con almendros. 1.066* [lliures] (ARM D-1530, f. 250v)

24 *D. Joaquín Vives / Se Bomba / 12 qdas. campo 3ª calidad con almendros 1.800* [lliures] / *6 qdas. viña 3ª calidad 750* [lliures] / *7 qdas. campo 3ª calidad pertens. de Son Estaca 400* [lliures] (ARM D-1530, f. 268v).

amb cases), que confrontaven amb terres de Joaquim Vives, amb terres i cases de Bartomeu Porcell, el seu cosí, i amb terres de Francisca Bordoy, sa germana. En virtut d'herència de Margarita Porcell, sa mare, i de divisió entre les germanes (capbrevada el 14 de novembre de 1814) (ARM ERC 1123, f. 60).

5.- 11 de novembre de 1825. Margarita Bordoy, filla de Guillem i de Margarita Porcell, un quartó i mig i vuit sous de terra (d'una quarterada i un quartó i mig amb cases), que confrontava amb terres Francisca i Magdalena Bordoy, ses germanes, amb les de Pere Josep Jaume, amb les de Guillem Palmer i amb les de Joaquim Vives. Per herència de Margarita Porcell, sa mare, i en virtut de divisió entre les germanes (capbrevada el 14 de novembre de 1814) (ARM ERC 1123, f. 59).

6.- 22 de novembre de 1825. Francisca Bordoy, filla de Guillem i de Margarita Porcell, un quartó i mig i vint-i-quatre sous de terra (d'una quarterada i un quartó i mig amb cases), que confrontava amb terres de Bartomeu Porcell, el seu cosí, amb terres de les seves germanes Magdalena, Margalida i Antònia, amb les de Pere Josep Jaume i amb les de Joaquim Vives. Per herència de Margarita Porcell, sa mare, i en virtut de divisió entre les germanes (capbrevada el 14 de novembre de 1814) (ARM ERC 1123, f. 59).

7.- 22 de novembre de 1825. Miquel Jaume, fill de Joan i Magdalena Vanrell, *natural del lugar de Llorito*, un quartó i mig (d'una quarterada, *con casas en ella construidas*), que confrontava amb terres de Silvestre Blanch, amb terres de Maria Bauzà, amb les de Nicolau Orell i amb les de Son Orpina. Per compra a Vicenç Jordà *y a su consorte* Sebastiana Blanch, el 21 de maig de 1809 (ARM ERC 1123, f. 66).

8.- 22 de novembre de 1825. Silvestre Blanch, fill de Bernat i Catalina Calafat, mitja quarterada *y casitas construidas en ella* (d'una quarterada amb cases), que confrontava amb terres de Miquel Jaume, amb les de Maria Bauzà, amb les de Sebastiana Calafat i amb les de Catalina Blanch (capbrevada el 29 de desembre de 1803) (ARM ERC 1123, f. 66v-67).

9.- 22 de novembre de 1825. Catalina Blanch, filla de Bernat i Catalina Calafat, mig quartó de terra (d'una quarterada amb cases), que confrontava amb Son Orpina, amb terres de Silvestre Blanch, amb les de Miquel Jaume i amb les de Pere Antoni Vadell (capbrevada el 29 de desembre de 1803) (ARM ERC 1123, f. 67v).

10.- 28 de gener de 1826. Joan i Onofre Borràs, germans i fills de Joan i Margalida Cañellas, mitja quarterada (de dues quarterades), que confrontava amb terres de Melcior Carrió, amb les de Jaume Vadell i amb la de Joan Frau. Posseïda per indivís com a hereus de Margalida Cañellas, sa mare, morta el 12 de setembre de 1825 (capbrevada el 31 de desembre de 1803) (ARM ERC 1123, f. 88).

11.- 20 de desembre de 1826. Guillem Palmer, *llamado de Can Caragol*, fill de Guillem i de Catalina Serra, *consortes difuntos*, tres quarterades i un quartó de terra (de sis quarterades i mitja), que confrontaven amb terra de Joaquim Vives, amb la síquia de na Cerdana, amb terres de Pere Josep Jaume i amb terra de Margalida Bordoy. Com a hereu de son pare, en testament de 12 de juny de 1808, davant Joan Oliver i Oliver notari, efectiu per la seva mort el 17 de juliol de 1809 (capbrevades el 26 de juny de 1793) (ARM ERC 1122, f. 111). El registre confirma el vincle del llinatge Palmer amb Can Caragol. [Veure 18 de gener de 1830].

12.- 2 de juliol de 1829. Miquel Estela, fill de Joan, Margarita Aina Casellas i les germanes Maria, muller de Pere Joan Beltran, Margarita, viuda de Miquel Amengual, i

Catalina, viuda en primeres núpcies de Joan Roca i muller de Joan Femenia, per indivís, un quartó de terra (d'una quarterada), que confrontava amb el camí Roig, amb terres de Joana Maria Casellas i amb les de Jaume Jaume (capbrevat el 31 de desembre de 1803) (ARM ERC 1123, f. 133).

13.- 4 de juliol de 1829. Joana Maria Casellas, filla de Sebastià i Margarita Nicolau, i Margarita Frau, filla de Miquel i de Margarita Casellas, tia i neboda, per indivís, un quartó de terra, que confrontava amb el *Carreró Roig*, amb terra de les denunciants, amb les de Joan Casellas i amb les de Miquel Frau. Com a hereves de Margarita Casellas, germana i mare, que moria el 7 d'agost de 1804 (capbrevat el 28 de desembre de 1803) (ARM ERC 1123, f. 134-135).

14.- 4 de juliol de 1829. Joana Maria Casellas, filla de Sebastià i Margarita Nicolau, i Margarita Frau, filla de Miquel i de Margarita Casellas, tia i neboda, per indivís, un altre quartó de terra, que confrontava amb la terra abans capbrevada, amb el camí Roig i amb terres de Miquel Frau (capbrevat el 28 de desembre de 1803) (ARM ERC 1123, f. 135).

15.- 18 de gener de 1830. Pere Josep Pou, marit de Margarita Palmer; la dona posseïa dos quartons (de tres quarterades i un quartó, i aquestes de sis quarterades i mitja), procedents de Son Fuster, que confrontaven amb terres de Margarita Bordoy, *con las de Can Fedalich* [sic], *con tierras llamadas la Bonba* [sic] i amb terres romanents a Guillem Palmer, son germà. Com a legítima paterna, amb escriptura de 16 d'abril de 1827, davant Joan Oliver i Mascaró notari (capbrevada el 20 de desembre de 1826) (ARM ERC 1123, f. 145). [Veure 20 de desembre de 1826].

16.- 16 de gener de 1833. Mateu Carrió, fill de Melcior i Gerònima Frau, dues quarterades (de tretze quarterades i un quartó), que confrontaven *con torrente*, amb terres *llamadas lo Hostalet*, amb les de Melcior Carrió, fill de Mateu, i amb el camí Roig. Com a hereu de Melcior Carrió, son pare, en testament de 17 de juny de 1810, en poder de Josep Fullana notari, vàlid per la seva mort el mateix dia (capbrevades el 30 d'agost de 1825) (ARM ERC 1123, f. 173-174). [Veure la divisió de 1822].

CONSIDERACIONS TOPONÍMIQUES I TERRITORIALS

Les fonts consultades no només han permès documentar i fer el seguiment de topònims concrets, sinó que també és possible considerar alguns aspectes de manera particular:

El Pla de Sant Llorenç

És el primer topònim a considerar per ser un nom primitiu de l'àmbit territorial originari de sa Indioteria. El Pla de Sant Llorenç està ben documentat durant el segle XVIII: el 1731, *Pla de St. Llorens, en al camí de Sòller i camí de Buñola* (ARM ERC 1120, f. 1), o els anys 1744 i 1774, *entre 2 caminos publicos que van uno á la villa de Soller, y otro, á la de Buñola* (ARM ECR 572, f. 61-62; ERC 1122, f. 129 i altres). Sens dubte, les terres de Son

Orpina formaven part del Pla de Sant Llorenç, que es podria estendre fins a la font de Mestre Pere. Això no obstant, s'ha de deixar constància que un nombre considerable de documents fan la referència Pla de Sant Jordi, quan hauria de dir Pla de Sant Llorenç, tot situant el Pla de Sant Jordi entre el camí de Sóller i el camí de Bunyola. Tot plegat fa pensar que es tracta d'un error evident. Una possible explicació podria ser que el Pla de Sant Llorenç fos un nom poc conegut i poc usat, com a mínim durant la segona meitat del segle XVIII, però es mantenia el nom en els documents, confós amb Pla de Sant Jordi.

Els aspectes històrics a part, el nom Pla de Sant Llorenç té una base geomorfològica. El territori se situa dins el pla de Palma, a una zona al·luvial, quaternària, amb un bon desenvolupament dels sòls, on, per la presència de l'aigua, s'alternaven cultius de secà i de regadiu. El relleu pla, amb un lleuger pendent cap a migjorn i cap a ponent, també explica els altres topònims propers: el Pla de Son Nebot (a l'altra banda del torrent Gros)²⁵ i el Pla de Son Fuster o Pla d'en Fuster (entre el camí Vell de Bunyola i la carretera d'Inca), o els més llunyans Pla de na Tesa i Pla de Sant Jordi. Els noms primitius *Andiotes* i *Cals Andiotes* donaven lloc a les denominacions posteriors *Pla dels Indioters* i *Pla de sa Indioterapia*, per derivar definitivament en sa Indioterapia (GINARD, 2005).

El Camp d'en Fuster

El nom prové de Son Fuster, que també donava nom al Pla d'en Fuster, que sempre s'ha situat entre el camí de Bunyola i el camí d'Inca. Així, el Pla de Sant Llorenç quedaria entre el camí de Bunyola i el camí d'Inca. Això no obstant, s'ha documentat un bon grup de propietats, que provenien de les terres de Son Fuster, situades *in districto nuncupato el Camp den Fuster* (ECR 579 f. 113v-115r), i que, a la vegada, confrontaven amb Son Orpina (dins el Pla de Sant Llorenç) (ARM ERC 1122, f. 122-123). Aquesta circumstància fa pensar que, almenys a sa Indioterapia, la separació històrica entre el Pla de Sant Llorenç i el Camp d'en Fuster podria estar definida pels límits de Son Orpina, així com pel camí Roig, en comptes del camí de Bunyola.

Son Orpina

Era una antiga possessió desapareguda per la urbanització del polígon de Son Castelló. La tradició oral manté que l'origen de sa Indioterapia són unes cases, situades dins terres de Son Orpina, on es criaven indiots. Una part dels establiments més antics provenen de Son Orpina i d'altres propietats. En la mesura que, a la segona meitat del segle XVIII, el nom de Pla de Sant Llorenç pogués ser poc usat, Son Orpina passava a denominar els nous establiments. Un document de 14 de febrer de 1767 defineix com *conmorantes in districtu de Son Orpina* un grup de propietaris de terres procedents de Son Orpina; altres documents esmenten el *lugar*

---

²⁵ El Pla de Son Nebot, d'uns 10 km² d'extensió, se situa al nord-oest del municipi de Marratxí, entre el torrent de Bunyola, el torrent Gros, el torrent de Coanegra i el camí de Muntanya, sobre l'eix del camí Vell de Bunyola.

o *paraje* de Son Orpina. La particularitat de l'ús del topònim és que, a sa Indioteria, el so originari d'o tancada (Orpina) s'ha convertit fonèticament en una vocal neutra.

El camí de la Síquia de na Cerdana i el camí dels Reis

La documentació obre noves qüestions relatives a la xarxa viària. El camí paral·lel a la síquia de na Cerdana comença, de fet, a la carretera de Sóller, per l'actual camí 140, un tram de l'actual camí dels Reis -de Can Jordà al Pontet- i l'actual camí de na Cerdana, fins al camí vell de Bunyola. El camí es documenta, entre d'altres, (1774) com *camino tendero*²⁶ *serca la sequia llamada na Serdana*, igualment *Camino de la Sequia llamada na Serdana* i també (1793) *senda, con la azequia ne Cerdana* (ARM ERC 1122, f. 129, 130v-131 i 135v-136). Sens dubte, els textos fan referència al tram (de 515 m) de l'actual camí dels Reis que és paral·lel al recorregut de la síquia. La qüestió és que l'actual traçat del camí dels Reis s'hauria consolidat sobre l'antic camí de la síquia i no a l'inrevés. Per tant, tot fa pensar que en origen el camí dels Reis acabava al camí de Sóller i no al camí Vell de Bunyola.

El camí Roig i el camí dels Reis

Com a continuació de la reflexió anterior. Per una part, el camí Roig es documenta (1774) *Camino llamado el Cami Roig serca el rafal llamado son Estaca*. En aquest cas no hi ha dubte que fa referència certa al camí Roig. Per altra part, també es documenta el *carreró Roig* (1748) i el *Camino vulgarmente llamado el carrero Roig* (1774), mentre que el 1783 apareix el *camino llamado el Cami Roig por el qual se va al camino llamado de Buñola* (ARM ECR 572, 245v-247; ERC 1122, f. 129, 130v-131 i 41). Els matisos de les tres darres denominacions (*carreró* i «*por el qual se va*») o, fins i tot, *lo cami del Ostalet de Buñola* (1822) (ARM 6040, f. 148-152), juntament amb la situació de les peces de terra, condueixen a pensar directament que s'han de referir, de manera indubtable, a l'actual tram del camí dels Reis (de 355 m) que connecta fins al camí Vell de Bunyola, que de fet és la continuació del camí Roig, un cop superada la síquia de na Cerdana (pel Pontet). Tot indica que la continuïtat actual del camí Roig i del tram del camí dels Reis estaria molt propera a un antic límit entre les terres de Son Orpina i de l'antic Son Fuster. Per tant, com s'ha apuntat en relació al camí paral·lel a la síquia de na Cerdana, la qüestió afectaria igualment la consolidació del traçat actual del camí dels Reis.

Altres camins

Respecte a la xarxa viària sorgeixen altres aspectes. Primer, el 17 de juliol de 1793, s'ha documentat una confronta que era el *camino que va al Monasterio del Real* [sic] (ARM

26 El terme «*tendero*» podria tenir relació amb els tanders de l'aigua sobrant de la font de Mestre Pere, que baixava per la síquia de la Cerdana, amb una significació similar a la de camí d'establidors.

ERC 1122, f. 143v-144). És probable que es tracti d'un camí per anar a diferents possessions (Son Daviu o Son Llorenç), que passava per dins les terres ocupades pel polígon de Son Castelló, i que finalment conduïa des del camí Roig cap al camí de Sóller en direcció a la Real. Segon, el 3 d'abril de 1784 s'ha documentat un camí *de doze palmos junto al de Buñola*, per anar a la propietat que ha de ser Can Fedelic, procedent de les terres de Can Caragol (ARM ECR 579 f. 113v-115r; ERC 1122, f. 122-123). És possible que faci referència al camí actualment anomenat de Sa Bomba, encara que avui en dia Can Fedelic té l'entrada pel camí de na Cerdana. Tercer, el 31 de desembre de 1803 s'ha documentat el camí *que va a Son Castelló* (ARM ERC 1123, f. 114); el camí actualment hauria desaparegut dins el polígon de Son Castelló.

Sobre l'origen del nom de sa Indioteria

Ja s'ha fet esment que una denominació de conjunt referida al nom de sa Indioteria (*Andiotes* [sic]) no s'ha documentat fins a la primera meitat del segle XIX, en concret els anys 1836 i 1841 (GINARD, 2004). El 23 d'octubre de 1786, Catalina Frontera, viuda d'Onofre Cañellas, *conrrador*, apareix com a *natural y visina del present Lloch de Son Sardina* [sic] (ARM T-1034, f. 1-4). El 7 de juliol de 1793, la terra dels fills de la mateixa Catalina Frontera estava situada *en el districta de Son Sardina* [sic] (ARM S-1612, f. 151). El 3 de novembre de 1822, se situen les terres de Melcior Carrió *en dit terme de Son Sardina* [sic] (ARM 6040, f. 148-152). Les dades són interessants, juntament amb les referències abans esmentades a Son Orpina o al Camp d'en Fuster, en la mesura que indiquen que cap a 1786-1793 i a principis del segle XIX encara no s'hauria fixat un topònim relatiu al nom posterior de sa Indioteria.

La font de Mestre Pere o font de na Pere

És un topònim molt vinculat a sa Indioteria sobre el qual s'han de fer diverses consideracions. En una hipòtesi purament especulativa, s'havia suggerit que l'origen del topònim *font de Mestre Pere* podria ser el nom de *Pere Martí*, documentat com a propietari de l'antiga alqueria de Son Térmens entre 1354 i 1380 (GINARD, 2007: 121-122). Ara és possible plantejar una altra possibilitat a partir d'una extensa documentació d'un plet entre els antics propietaris de Son Bibiloni i de Son Térmens (*Los Molts Rds. Pares de Cartoxa contra lo Mag. Seño Oliver Gual y Termens*, ARM C-1258); els papers contenen, fins i tot, algunes dades dubtoses:

[...] *son aquella alqueria, y dos casas de molinos de harina, y una fuente que estableció el Obispo Don Ramon desta Ciudad a 15 de junio de 1239 a Juan Magrino y despues los vendió su muger Berenguera á Pedro de Marguillo á 20 de febº de 1256 y muerto este Marguillo los vendió su muger Francisca a Pedro Martin ciudadano desta ciudad 6º nonas Martii del año 1291 [...]* (f. 326).

Segons un altre document, el 2 d'octubre de 1291, *Francisca vidua del dit Pere de Marguillo firma venda a Ramona vidua de Pere Martí ciutada de Mallorca y mara de Pasqual Marti* (f. 234).

Sigui quina sigui la data exacta i la identitat de la persona que feia la darrera adquisició, el topònim font de Mestre Pere derivaria del nom de Pere de Marguilló,²⁷ documentat *magister petrus de margillo, civis maioricarum* (f. 242, 248, 248v i altres), propietari de l'alqueria de la font durant la segona meitat del segle XIII.

Amb posterioritat als dos propietaris dits Pere (Pere de Marguilló, primer, i Pere Martí, després), a mitjan segle XIV, el nom de font de Mestre Pere ja estaria consolidat. Una còpia d'un document de dia 1 de maig de 1354, entre Joan de Mora (propietari de les terres de Son Bibiloni) i Pere Martí (propietari de la posterior Son Tèrmens), fa referència a la *fontis Magistri Petri vulgariter nuncupatur* (ARM C-1258, f. 147).

CONCLUSIONS

L'anàlisi dels documents consultats, sobretot dels capbreus, ha fet possible conèixer els orígens i una primera evolució de l'àrea de la barriada de sa Indioteria durant el segle XVIII. També és possible identificar i plantejar un estudi toponímic inicial dels primers establiments en petita propietat durant la primera i la segona meitat de la centúria. La recerca s'ha centrat a l'espai situat entre el camí de Sóller i el camí Vell de Bunyola i entre el torrent Gros i el límit que avui en dia estaria definit pel polígon de Son Castelló. No s'ha documentat la totalitat de l'àrea, perquè hi manca una extensió aproximada d'unes vint-i-cinc o una trentena de quarterades (Son Borràs, Can Moranta i altres), situades a la part de tramuntana dels establits documentats. De totes maneres, les peces conegudes són especialment representatives.

A pesar de la monotonia de la descripció dels capbreus, la reconstrucció del territori és bàsica per a fixar la posterior evolució i la toponímia n'és una referència essencial. A més de la síquia de na Cerdana, dels camins (Roig, de Bunyola) i de les propietats més grosses, hi ha diversos topònims que es remunten a la primera meitat del segle XVIII, com probablement s'Hostalet, Can Perelló o Can Caragol. No obstant això, s'ha de considerar que la nova toponímia s'anava formant a mesura que els establiments evolucionaven. En relació als primers establits s'ha documentat l'origen de Cas Ximarró o Can Martí, tot i que les peces de terra majors se subdividiran en una nombrosa microtoponímia. També s'ha comprovat l'existència durant la segona meitat del segle XVIII d'altres topònims, com Son Borràs i possiblement Can Buc (dins Marratxí).

Sa Indioteria tenia unes característiques rurals fins fa pocs anys —de les quals encara se'n conserven alguns trets significatius—, de petites propietats en disseminat. La recerca històrica ha documentat una toponímia primitiva i ha aportat proves de la seva evolució. Els noms de lloc que s'han esmentat, s'han conegut com a topònims vius i s'han conservat fins

---

27 El nom fou indicat per Antoni Gorriàs (GORRIAS, 2006: 36 i nota 47).

a l'actualitat, durant més de dos segles. Existeix el perill greu de desaparició per desconeixement o per manca d'ús, sobretot per part de les generacions més joves o de les persones novingudes que provenen d'altres indrets. El perill està relacionat amb la intensificació dels processos d'urbanització que han contribuït a desdibuixar progressivament l'estructura territorial originària, que fou perfectament identificable fins a mitjan segle XX.

La collita de topònims no ha estat excessiva durant el segle XVIII, però sí molt aclaridora com a punt de partida per a la reconstrucció de l'evolució del territori i de la toponímia. El treball ha de servir per donar a conèixer tot un patrimoni que, malgrat sigui a una escala molt local, és mereixedor de tots els respectes.

BIBLIOGRAFIA

- GINARD BUJOSA, Antoni (2004) «Sa Indioteria. Un cas de pervivència d'un topònim popular». In PLANISI GILI, Hermínia; ROSSELLÓ GAIÀ, Margalida (Coord.) (2004) *Sobre Onomàstica. Jornades d'Antroponímia i Toponímia (1993-2002)*. Palma: Universitat de les Illes Balears. Pàg. 305-316.
- GINARD BUJOSA, Antoni; FEMENIA ÁVILA, Joan (2005) «Dos plànols de la parròquia de Sant Josep del Terme (1938 i circa 1957). Anàlisi toponímica i d'evolució del territori». In PLANISI GILI, Hermínia (Coord.) (2005) *Jornades d'Antroponímia i Toponímia (2003-2004)*. Palma: Universitat de les Illes Balears. Pàg. 167-189.
- GINARD BUJOSA, Antoni (2006) «Una relació de noms de casa de sa Indioteria i del Pla de Son Nebot (circa 1940-1950)». In BASSA I MARTÍN, Ramon; PLANISI GILI, Hermínia (Coord.) (2006) *XVIII Jornada d'Antroponímia i Toponímia (Selva, 2005)*. Palma: Universitat de les Illes Balears. Pàg. 45-59.
- GINARD BUJOSA, Antoni (2007) «Sobre alguns topònims relacionats amb la barriada de sa Indioteria». In BASSA I MARTÍN, Ramon; CASELLAS VIVES, Ester; PLANISI GILI, Hermínia (Coords.) (2007) *XIX Jornada d'Antroponímia i Toponímia (Muro, 2006)*. Palma: Universitat de les Illes Balears. Pàg. 119-134.
- GORRIAS, Antoni (2006) *Palma i les aigües d'Esporles*. Palma: El Far de les Crestes (L'esparrall; 10).
- JUAN VIDAL, José (1978) «Dos inventarios sobre los predios de Mallorca del siglo XVIII». *Fontes Rerum Balearium*, II (2), 373-432.
- PLANAS FERRER, Rosa (2003) *Els malnoms dels xuetes de Mallorca*. Palma: Leonard Munatner, Editor. (Refaubetx; 16).

- PLANAS FERRER, Maria Rosa (2004) «El llinatge Aguiló i els seus malnoms (s. XVII-XX)». In PLANISI GILI, Hermínia; ROSSELLÓ GAIÀ, Margalida (Coord.) (2004) *Sobre Onomàstica. Jornades d'Antroponímia i Toponímia (1993-2002)*. Palma: Universitat de les Illes Balears. Pàg. 181-188.
- PORQUERES, Enric; RIERA, Francesc (2004) *Xuetes, nobles i capellans (segles XVII-XVIII)*. Palma: Lleonard Muntaner, Editor. (Refaubetx; 20).
- RIERA MONTSERRAT, Francesc (1973) *Lluites antixuetes en el segle XVIII*. Mallorca: Moll (Els treballs i els dies; 9).
- RIERA MONTSERRAT, Francesc (1990) «Esbós biogràfic dels sis perruques». *Estudis Baleàrics*, 36, 5-11.
- RIERA MONTSERRAT, Francesc (1991) «Bru Cortès o un fracassat intent de promoció social». *BSAL*, 47, 207-217.
- SANTAMARÍA ARÁNDEZ, Álvaro (1997) «Sobre la condición de los conversos y chuetas de Mallorca». In *Espacio, Tiempo y Forma* (Serie III, Hª Medieval), t. 10, pàg. 219-261.